

Sitnic N. V., Demidenko I. Y. Macro-and mikrotoponimiya of virtual space of "The Lord of the Rings".

The article analyzes the toponymy of J. R. R. Tolkien's "The Lord of the Rings". Events described in the trilogy span the period of 10000 years and each of them is based on European history or mythology.

Keywords: virtual space, toponym, nomination, axiology.

Тішечкіна К. В.

Миколаївський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СПІЛЬНОКОРЕНЕВИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТЕРМІНІВ

Стаття присвячена дослідженню сільськогосподарської термінології. Розглянуто поняття "термін" та проаналізовано лексико-семантичні особливості деяких спільнокореневих термінів аграрної галузі за допомогою словників української та англійської мов.

Ключові слова: термін, термінологія, сільське господарство, словник.

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин набуває актуальності дослідження науково-технічних термінів, які функціонують, як в українському, так і в англійському науковому мовленні.

Термін – це одиниця будь-якої конкретної природної або штучної мови (слово, словосполучення, аббревіатура, символ, поєднання слова і букв-символів, поєднання слова і цифр-символів), яка володіє свідомою колективною домовленістю, що стихійно склався або особливий спеціальним термінологічним значенням, яке може бути виражене або в словесній формі, або в тому чи іншому формалізованому вигляді і досить точно відбиває основні, істотні на цьому рівні розвитку науки і техніки ознаки відповідного поняття [7, с. 42].

Проте, іноді важко відрізнити фахове слово від загальноповжитого. На думку В. В. Жайворонока, "...кожна галузь людських знань має своє коло спеціальних найменувань, але мовне повсякдення втягує ці слова в різностильові контексти і, так би мовити, знімає з цих лексем ореол спеціалізації. Особливо показовими в цьому плані є соціально-економічна та суспільно-політична сфери мовної комунікації, що чутливо реагують на ті чи інші реалії людського життя, відразу зафіксувавши їх у слові. Проте переважна більшість цих найменувань незабаром стають широкоповживаними в різних стилях мовлення, у тому числі й у розмовно-побутовому. Як наслідок цього, стилістика багатьох з них розмивається, вони стають поліфункціональними, часто навіть експресивно забарвленими" [3, с. 210].

В. П. Даниленко зауважує, що словотвірний акт утворення терміна дещо складніший від аналогічного процесу для загальноповжитого слова. "Якщо для другого достатнім можна вважати використання одного з існуючих способів словотворення, то для терміна необхідне ще словесне розкриття змісту термінологічної номінації, тобто дефініції поняття" [2, с. 94].

Словотвірчі варіанти – це форми одного терміна, що різняться морфемною структурою за умови спільності кореня, лексичного та граматичного значень. Але деякі вчені розглядають їх за межами варіювання. На нашу думку, спільнокореневі

термінологічні одиниці, що ідентичні за сигніфікатом, але різняться синонімічними афіксами або наявністю/відсутністю афікса, можна кваліфікувати як варіантні форми того самого терміна. Однак спільнокореневі терміни з синонімічними афіксами, які співвідносяться з неоднаковими поняттями, є різними мовними одиницями, а не варіантами тієї самої термінологічної назви.

Мета нашої роботи – проаналізувати лексико-семантичні особливості деяких спільнокореневих термінів сільськогосподарської галузі в українській та англійській мовах.

Джерелами дослідження послужили дані 7 словників української, англійської та російської мов.

Розглянемо деякі сільськогосподарські терміни з коренем -рос-:

вірослий (СУМ 1, 475) – дієприкм. до вирости;

full-grown, grown (Ling.);

full-grown (АРСХС, 330) – повнолітній, досить розвинутий, що досяг повного розвитку;

full-grown (MED, 573; DCO) – *adjective* describes people and other living things that have finished their physical growth and will not grow taller;

grown (DCO) – *adjective* adult;

grown (MED, 630) – *adjective* no longer small or young;

вироста́ти, вірости (СУМ 1, 475) – 1) ставати більшим, вищим, довшим; 2) ставати сильнішим, значнішим; 3) *перен.* набування досвіду, уміння, певних знань, поширювати світогляд; 4) ростучи, з'явитися; 5) *перен.* показуватись, поставати де-небудь, перед кимось, чимось; 6) рідко те саме що вирощувати;

grow (рости); grow up (про дитину); grow (out of) (із одягу і т. п.); grow, increase (зміцнюватися, збільшуватися); grow (into), develop (into) (ставати ким-небудь); arise, appear; rise up (з'являтися) (Ling.);

grow (DCO) – verb [I or L or T] 1) to increase in size or amount, or to become more advanced or developed; 2) [I or T] if your hair or nails grow, or if you grow them, they become longer; 3) [I] if a plant grows in a particular place, it exists and develops there; 4) [T] if you grow a plant, you put it in the ground and take care of it, usually in order to sell it;

grow (DA, 118) – verb 1) (of plants) to exist and develop well; 2) (of plants and animals) to increase in size; 3) to cultivate plants;

grow (АРСХС, 363) – 1) рости, виростати; 2) культивувати, вирощувати, ростити; 3) збільшення (в зростанні, в обсязі); 4) плантація;

grow (MED, 629) – verb 1) [I] if children or animals grow, they become taller or larger; 2) [I] if plants or trees grow, they develop and get larger or taller; [I] if trees or plants grow somewhere, they exist there; [I] if you grow plants, you look after them and help them to develop: cultivate, produce; [I/T] if bacteria, cells, or crystals grow, they develop; 3) [I] if your hair or nails grow, they become longer; 4) [I] to increase in size; 5) [I] if a business or economy grows, more money is used in it and it becomes more successful; 6) [I] if feelings or qualities grow, they become stronger; 7) [I] [+in] if someone or something grows in a quality, they begin to have more of that quality; 8) [I] if you grow, the emotional or spiritual part of your character becomes stronger; 9) [linking verb] *literary* used for saying that someone or something gradually starts to have a feeling or quality;

grow up (DCO) – *phrasal verb* (PERSON) to gradually become an adult;

grow up (MED, 629 – 630) – *phrasal verb* [I] 1) to change from being a baby or young child to being an older child or adult; used for a talking about the things that happened while you were a child; 2) to stop behaving like a child, and become wiser; *spoken* used for telling someone to stop being silly and behaving like a child; 3) to start existing or being seen.

Як бачимо, розглянутим українським термінам властива синонімія під час перекладу англійською мовою. Дієприкметник “вирослий” зберігає лексичне значення як в українському, так і в англійському варіантах, на відміну від дієслова “виростати”. Українські джерела фіксують вищезазначений термін у шести значеннях, серед яких два – переносні, тоді як в англійських словниках нараховуємо дев’ять більш вузьких значень. А термін “grow up” використовується лише тоді, коли мова іде про людину.

Українські лексеми “виростити”, “вирощувати”, “вирощати” фіксуються словником української мови в одинадцяти томах з одними і тими самими значеннями, а в англійських першоджерелах знайдено цілий ряд англійських відповідників. І якщо українські терміни можуть стосуватися як людей, так і тварин / рослин, то в англійській мові стосовно людей пропонують термін “to bring up”, щодо рослин – “cultivate”, тварин – “rear”, а лексеми “raise” та “breed” можуть стосуватися і тварин, і рослин. При цьому українському терміну з двома лексичними значеннями відповідають англійські еквіваленти, які фіксуються із значно більшою кількістю лексичних значень (від трьох до десяти):

віростити, вирощувати, вирощати (СУМ 1, 476) – дбайливо доглядати, сприяти ростові кого-, чого-небудь; 2) *перен.* дбайливо виховувати, прищепляючи певні погляди.

bring up (d) (виховувати дітей); rear (d), raise (d), breed (d) (розводити тварин); farm (в штучних умовах); grow (d), raise (d), cultivate (d) (рослини); train (d), prepare (d), form (d) (створювати – про кадри і т. п.) (Ling.);

to bring up; to rear, breed; to grow, cultivate (CORD, 57);

bring up (DCO) – *phrasal verb* to care for a child until it is an adult, often giving it particular beliefs;

bring up (MED, 169) *phrasal verb* [T] 1) to look after a child until he or she becomes an adult; 2) to start discussing a subject; 3) to make food or drink come back up from your stomach through your mouth;

rear (APCXC, 620) – 1) виводити, розводити; вирощувати; 2) ставати на диби (про коня); 3) піднімати голову; 4) задній, розташований позаду;

rear (DA, 203) – *verb* to look after young animals until they are old enough to look after themselves;

rear (MED, 1176) – *verb* 1) [T] to look after a child or young animal until it is fully grown: raise; 2) rear or rear up [I] if a horse rears, it lifts its front legs up into the air; 3) [I] *literary* to rise up in height;

raise (DA, 203) – *verb* 1) to make plants germinate and nurture them as seedlings; 2) to breed and keep livestock;

raise (APCXC, 612) – 1) вирощувати; розводити; виводити; 2) піднімати; 3) підвищувати;

raise (MED, 1164) – *verb* [T] 1) to put something in a higher place or position; to lift something into an upright position; to lift yourself from a sitting or lying position; to bring a ship that has sunk back to the surface of the water; 2) to increase a number, amount, or level;

to increase the quality or standard of something; to increase the value of a bet in card game ; 3) to collect money for a particular purpose; 4) to mention something so that it can be discussed; to make people start to think about or realise something; 5) to make someone have a particular feeling or reaction; 6) to take care of children while they are growing up; 7) *mainly Am E* to keep a particular type of animal or grow a particular crop; 8) *formal* to build something; 9) *literary* to wake someone up; 10) *technical* if you raise a number to the power of a particular number, you multiply the first number by itself a particular number of times;

breed (АРСХС, 107) – 1) виводити, вирощувати породу; 2) розводити, вирощувати сорт; 3) розмножуватися, давати приплід; 4) виношувати (дитинчат), висиджувати (курчат); 5) осіменяти;

breed (DCO) – 1) [T] to keep animals for the purpose of producing young animals in a controlled way; 2) [I] (of animals) to have sex and reproduce;

breed (DA, 33) – *verb* 1) (of organisms) to produce young; 2) to encourage something to develop; 3) to produce an improved animal or plant by crossing two parent animals or plants showing the desired characteristics;

breed (MED,165) – *verb* 1) if animals breed, they become the parents of young animals; 2) [T] to produce new plants or animals from existing ones, especially in order to produce plants or animals with particular qualities; 3) [T] to make negative feelings or situations develop;

cultivate (АРСХС, 192) – 1) обробляти, культивувати (ґрунт); 2) культивувати, обробляти, вирощувати (рослини);

cultivate (DCO) – *verb* to prepare land and grow crops on it, or to grow a particular crop;

cultivate (DA, 66) – *verb* 1) to grow crops; 2) to dig and manure the soil ready for growing crops;

cultivate (MED, 338) – *verb* [T] 1) to make land suitable for growing crops or plants; to grow crops or plants, especially in large quantities; 2) to develop something such as an attitude, ability, or skill; 3) to develop a friendship or relationship with someone, usually in order to get an advantage from it;

вирощування (СУМ 1, 476) – те саме що вирощувати;

propagation (DCO; MED, 1131; DA, 198) – *noun* the production of new plants;

propagation (АРСХС, 599) – 1) розмноження; 2) розведення; 3) поширення.

Дієприкметник “вирощений” фіксується англійськими джерелами як дієслово, чи прикметник:

вірощений (СУМ 1, 476) – дієпр. до виростати;

raised, grown (Ling.);

raised (DCO) – *verb* to lift something to a higher position;

grown (DCO) – *adjective* adult;

grown (MED, 630) – *adjective* no longer small or young.

Український іменник “вирощення” розглядається англійськими словниками як іменник, і як дієслово:

вірощення (СУМ 1, 476) – дія за знач. виростити;

growth, nurture, raising, propagation (Ling.);

growth (DCO) – *noun* 1) [U] the growth of a person, animal or plant is its process of increasing in size; 2) [U] an increase in the size or the importance of something; 3) [C] a lump (= solid mass) growing on the outside or inside of a person, animal or plant which is caused by a disease; 4) [C or U] something which has grown;

growth (DA, 118) – *noun* 1) an increase in size; 2) the amount by which something increases in size; 3) a shoot which has grown from a plant; 4) a type of plant which grows in a certain area, e.g. vines growing in different areas of France, coffee growing in different areas of Colombia, etc;

growth (APCXC, 363) – 1) зростання; розвиток; виростання; 2) культивування, вирощування; 3) приріст; збільшення; 4) продукт або предмет вирощування; рослинність; поросль; 6) культура (бактерій); 7) *вет.* пухлина;

growth (MED, 630) – *noun* 1) [singular/U] an increase in number, size, or importance of something; 2) [singular/U] an increase in the success of a business or a country's economy, or in the amount of money invested in them; [*only before noun*] used for describing industries, activities etc that are growing quickly; 3) [singular/U] an increase in the size or development of a living thing; used about children and animals; used about plants and trees; used about a part of your body, especially your hair or nails; used about bacteria, cells, or crystals; 4) [U] something that grows or has recently grown, for example on a plant; 5) [C] a lump that grows inside or on a person, animal, or plant, caused by cells that have grown in a way that is normal; 6) [U] someone's emotional and spiritual development;

nurture (DCO) – *verb* 1) to take care of, feed and protect someone or something, especially young children or plants, and help them to develop; 2) to help a plan or a person to develop and be successful;

nurture (APCXC, 521) – 1) годування // годувати, вигодовувати; 2) виховання, турбота про потомство // виховувати; 3) вирощування; виведення (породи, сорту) // вирощувати; виводити (породу, сорт); 4) їжа, корм;

nurture (MED, 971) – *verb* 1) [I/T] to provide the care and attention necessary for a young child, animal, or plant to grow and develop; 2) [T] to help someone or something to develop; to provide the necessary conditions for something to grow and develop;

raising (APCXC, 612) – 1) вирощування; розведення; виведення; 2) підйом;

propagation (DCO) – *verb* [I or T] to produce a new plant from a parent plant; 2) [I or T] formal (of a plant or animal) to reproduce;

propagation (DCO; MED, 1131; DA, 198) – *noun* the production of new plants;

propagation (APCXC, 599) – 1) розмноження; 2) розведення; 3) поширення.

Серед англійських синонімічних понять українського терміна “вирощення” лише “growth” має широкий спектр лексичних значень, як прямих, так і переносних. Стосовно виведення нових сортів та порід англійськими першоджерелами пропонується використання термінів “propagation”, “raising”, щодо виховання та вигодовування – термін “nurture”.

Деякі досліджувані лексеми представлені лише в українських джерелах:

виростання (СУМ 1, 475) – дія за знач. виростати;

вирощувальний (СУМ 1, 476) – стос. до вирощування;

вирощуватися (СУМ 1, 476) – пас. до вирощувати.

Отже, розглянувши деякі спільнокореневі лексеми, можна говорити про поліфункціональність терміна. Оскільки вищерозглянуті лексеми властиві не лише певним науковим галузям, а вживаються і в повсякденному житті та під час перекладу

можуть набувати різних лексичних значень. Саме тому, на нашу думку, для виявлення значення терміну при перекладі треба звертати увагу не лише на контекст, а й користуватися спеціалізованими словниками.

Список скорочень використаних джерел:

1. АРСХС – Англо-русский сельскохозяйственный словарь / под ред. В. Г. Козловского, Н. Г. Ракипова. – М. : Рус. яз., 1983. – 880 с.
2. СУМ – Словник української мови : [в 11 т.]. – К. : Наукова думка., 1970. – Т. I. – 800 с.
3. CORD – Concise Oxford Russian Dictionary. – Oxford University Press, 1998. – 1007 p.
4. DA – Dictionary of Agriculture : third edition. – London, 2006. – 269 p.
5. DCO – <http://dictionary.cambridge.org/>
6. Ling. – <http://www.lingvo.ua/ru>
7. MED – Macmillan English Dictionary : for advanced learners. – Oxford, 2006. – 1692 p.

Література:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода / Л. С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.
2. Даниленко В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М., 1977. – 245 с.
3. Жайворонок В. Термінологія в загальномовному словнику / Віталій Жайворонок // Українська термінологія і сучасність : збірник наукових праць. – К., 1998. – С. 210-212.
4. Колесник Н. А. Лінгвостилістичні особливості англійських наукових текстів аграрної тематики / Н. А. Колесник // Вісник Житомирського державного університету. – Вип. 39. Філологічні науки. – 2008. – С. 100-105.
5. Нелюбин Л. Л. Учебник военного перевода / Л. Л. Нелюбин, А. А. Дормидонтов. – М. : Воениздат., 1981. – 218 с.
6. Панько Т. І. Українське термінознавство : [підручник] / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
7. Пумпянский А. Л. Лексичні закономірності наукової і технічної літератури. Англо-російські еквіваленти / А. Л. Пумпянский. – Калінінград, 1980.
8. Симоненко Л. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку / Людмила Симоненко // Українська термінологія і сучасність : збірник наукових праць. – К. : КНЕУ, 2001. – Вип. IV. – С. 3–8.
9. Суперанская А. В. Терминология и номенклатура / А. В. Суперанская // Проблематика определенных терминов в словарях разных типов. – Л. : Наука, 1976. – С. 73–78.
10. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам. Теория и практика / А. Н. Щукин. – М. : Филоматис, 2010. – 480 с.

Тишечкина Е. В. Особенности перевода однокоренных сельскохозяйственных терминов.

Статья посвящена изучению сельскохозяйственной терминологии. Рассмотрено понятие “термин” и проанализировано лексико-семантические особенности некоторых однокоренных терминов аграрной отрасли с помощью словарей украинского и английского языков.

Ключевые слова: термин, терминология, сельское хозяйство, словарь.

Tishechkina K. V. Features of translation of single-root agricultural terms.

The article deals with some agriculture terminology. Concept “term” is considered. Lexical peculiarities of some single-root agrarian terms are analysed with used Ukrainian and English dictionaries.

Keywords: term, terminology, agriculture, dictionary.